

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.21.01>

УДК 929(477.82) +82-94

Михайло Кучинко

Археологія в моєму житті

Існують люди, яких цікавість та одвічний потяг до пошуку змушує дивитися собі під ноги. Знайдені серед товщі землі, непримітні на перший погляд речі виявляються часом безцінними у історичному контексті артефактами, які трансформуються в справжні ключі до розуміння та осмислення невідомих сторінок історії. Ця стаття про відомого в Україні та за її межами волинського археолога, педагога і краєзнавця Михайла Кучинка, який не лише досліджував край, навчав студентів, а й створив свою археологічну школу, яка має значні здобутки і послідовників. Захоплення історією загалом та археологією зокрема розпочалося ще в юнацькі роки. Досвід вчителювання, який теж був у Михайла Кучинка – безцінний, адже він вимагає не лише знань, але й неабиякої кмітливості та психологічної майстерності. У далеких 1970–1980-х рр. знаний археолог, викладач Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки Михайло Кучинко розпочинає масштабне археологічне дослідження Волині, зокрема території середньовічного міста та багатошарові приміські поселення Лучеська. Відзначимо земляні роботи на західному схилі Ринкового пагорба, вивчення середньовічного культурного шару району вулиці Львівської. Тоді на правому березі р. Стир поміж колишніми селами Двірець і Біваки віднайдено козацький човен-довбанку XV–XVI ст. Він є також засновником археологічного музею Волині, який наповнений оригінальними експонатами і став осередком для підготовки і навчання археологічній справі багатьох поколінь учнів студентів, аспірантів. Як краєзнавець М. Кучинко видав багато праць про край і бере участь у багатьох краєзнавчих конференціях. У цьому нарисі знаний вчений описує свій творчий шлях, розповідає про основні етапи та здобутки. Стверджено, що археологія для Михайла Кучинка – це і професія, і хобі, і все життя.

Ключові слова: археологія, Михайло Кучинко, наука, освіта, Волинський національний університет імені Лесі Українки.

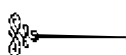
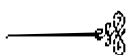
Mikhail Kuchinko. Archeology in my life

There are people whose curiosity and eternal desire to search makes you look under your feet. Found among the depths of the earth, seemingly inconspicuous things are sometimes invaluable in the historical context of artifacts that are transformed into real keys to understanding and comprehending the unknown pages of history. This article is about Mykhailo Kuchynko, a well-known Volyn archaeologist, pedagogue and local historian in Ukraine and abroad, who not only explored the region, taught students, but also created his own archeological school, which has significant achievements and followers. The fascination with history in general and archeology in particular began in his youth. Mykhailo Kuchynko's teaching experience is invaluable, as it requires not only knowledge, but also great intelligence and psychological skills. Back in the 1970s and 1980s, Mykhailo Kuchynko, a well-known archaeologist and lecturer at the Lesia Ukrainka Luts'k State Pedagogical Institute, began a large-scale archaeological study of Volhynia, including the medieval city and the multi-layered suburban settlements of Luchesk. Note the earthworks on the western slope of the Market Hill, the study of the medieval cultural layer of Lvivska Street. At that time, on the right bank of the Styr River between the former villages of Dvirets and Bivaki, a Cossack boat was found. It was also the founder of the Volyn Archaeological Museum. As a local historian, M. Kuchynko published many works about the region and took part in many local history conferences. In this essay, the famous scientist describes his creative path, tells about the main stages and achievements. It is claimed that archeology for Mykhailo Kuchynko is a profession, a hobby, and a lifetime.

Key words: archeology, Mykhailo Kuchynko, science, education, Lesya Ukrainka Volyn National University

Ця, романтична, вимріяна мною наука, назавжди увійшла в моє життя, можна навіть сказати, вона стала його невід'ємною частиною. Для мене вона втілювалась в різних проявах: археологічних розкопках, читанні лекцій і проведенні семінарів з археології в студентських аудиторіях, керівництві магістерськими і дипломними роботами на археологічну тематику, керівництві археологічною та історико-краєзнавчою практикою тощо.

Чи не найважливіше місце з усіх видів робіт в моєму житті займала наукова робота, котра, без перебільшення, завжди давала і досі дає мені велике задоволення. І сьогодні я переконуюсь у правдивості слів знаменитого давньокитайського філософа Конфуція: „Обери собі професію по душі і тобі не доведеться працювати”. Отож, подумки аналізуючи пройдений за останні десять років шлях, від мого семи десятирічного ювілею, можу сказати, що працювалося з натхненням. У 2009 році я одноосібно опублікував чергову монографію обсягом понад 520 сторінок під назвою „Історія населення Західної Волині, Холмщини і Підляшшя в X–XIV ст.», в основу якої був покладений текст моєї докторської дисертації. Мої колеги казали, що можна б уже зробити й перерву та відпочити, але чистий папір і ручка не давали спокою. Та й в архіві моєму накопичилось багато матеріалів, які треба було оприлюднити. І ось уже в 2010 році у співавторстві з Олексієм Златогорським, який тоді був директором фірми „Волинські старожитності”, ми видали книжку „Пам'ятки археології Луцького району Волинської області”, з великою кількістю ілюстрацій нових артефактів. Книга викликала жвавий інтерес у краєзнавців, адже в ній було

охарактеризовано відомі археологічні пам'ятки від палеоліту до пізнього середньовіччя у всіх селах Луцького району, що дозволяло всім бажаючим ознайомитись з конкретними пунктами.

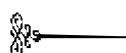
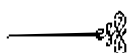
Потреба у краєзнавчих публікаціях спонукала викладачів історичного факультету, написати книжку, в якій увага була б зосереджена на поліському регіоні, як гірше вивченому, в порівнянні з лісостеповим. Працювали кілька років і в 2012 з'явилась монументальна праця „Західне Полісся: історія і культура”, перший і другий розділи якої написав я. Не дивлячись на високу ціну, книга швидко була розкуплена. На виконання наукової проблеми кафедри археології, давньої і середньовічної історії України було вирішено розробити спецкурс для студентів II курсу, в якому б на основі археологічних пам'яток висвітлювалась матеріальна і духовна культура давнього населення краю. І вже у 2013 році спільно з Зоряною Кучинко та Олексієм Златогорським ми написали і видали книжку під назвою „Історія культури Волині давнього та середньовічного часу” (224 сторінки).

У 2011 році на базі Луцької духовної семінарії була створена Волинська православна богословська академія Київського патріархату. Оскільки в навчальному плані для студентів академії, серед інших предметів, має місце і біблійна археологія, митрополит Луцький і Волинський Михаїл, запросив мене читати названий курс. Звичайно ж, ні лекцій, ні підручника не було, але відмовитись я не міг і погодився вести цей курс. Ознайомившись з навчальною програмою, розробленою в Київській богословській академії, я побачив, що по-перше, треба добре знати Біблію, по-друге, – історію країн Стародавнього Сходу (Єгипту, Ассирії, Вавилону, Хеттії, Персії і, звісно ж, Палестини) і, по-третє, необхідні знання археології цих країн. Словом, справа виявилась не з легких. Але відступати було нікуди. Щоправда, полегшувалось завдання тим, що раніше я читав у Луцькому педінституті курс „Історія стародавнього Сходу”, і названі країни мені були достатньо знайомі. Що ж стосується досягнень археології цих країн, то я почав збирати матеріали як з книг, так і з інтернету. Ну, а Біблію, я мав перед собою розкритою весь час, адже розглядав старожитності регіону в контексті відповідних біблійних книг, корелюючи археологічні пам'ятки з біблійними оповідями.

Я читав лекції студентам і стежив за їхньою реакцією, за сприйняттям ними моїх викладів і відповідно виправляв текст. Так було впродовж двох років і лише після обговорення тексту лекцій на засіданні кафедри в лютому 2014 р. вченою радою академії він був рекомендований до друку в якості навчального посібника для студентів-богословів. Вступне слово написав митрополит Луцький і Волинський Михаїл (Зінкевич). Так я ввів у свою діяльність, крім класичної, ще й біблійно-церковну археологію. І хоч це було далеко не просто, але 2014 року в Україні з'явився перший україномовний навчальний посібник для студентів-теологів „Біблійно-церковна археологія”, обсягом 268 сторінок, виданий в Луцьку. Отже, на сімдесят п'ятому році життя побачила світ моя сімнадцята книжка. На день мого народження керівництво академії подарувало мені коштовну ікону Св. Архангела Михаїла (мого патрона), а митрополит Михаїл нагородив мене грамотою Волинської єпархії, а також путівкою для поїздки в Святу Землю, тобто Ізраїль.

Нарешті, наприкінці 2017 року вийшла вийшла друком вісімнадцята книжка, обсягом 710 сторінок під назвою „Археологічні пам'ятки Волинської області”, написана у співавторстві з Григорієм Охріменко і Олексієм Златогорським. З вісімнадцяти написаних мною книжок було вісім одноосібних і десять у співавторстві. Шість книжок були опубліковані в останні десять років моєї педагогічної і наукової діяльності. За цей період я взяв участь у роботі дванадцяти наукових міжнародних, загальноукраїнських та регіональних конференцій, на яких виступав з доповідями.

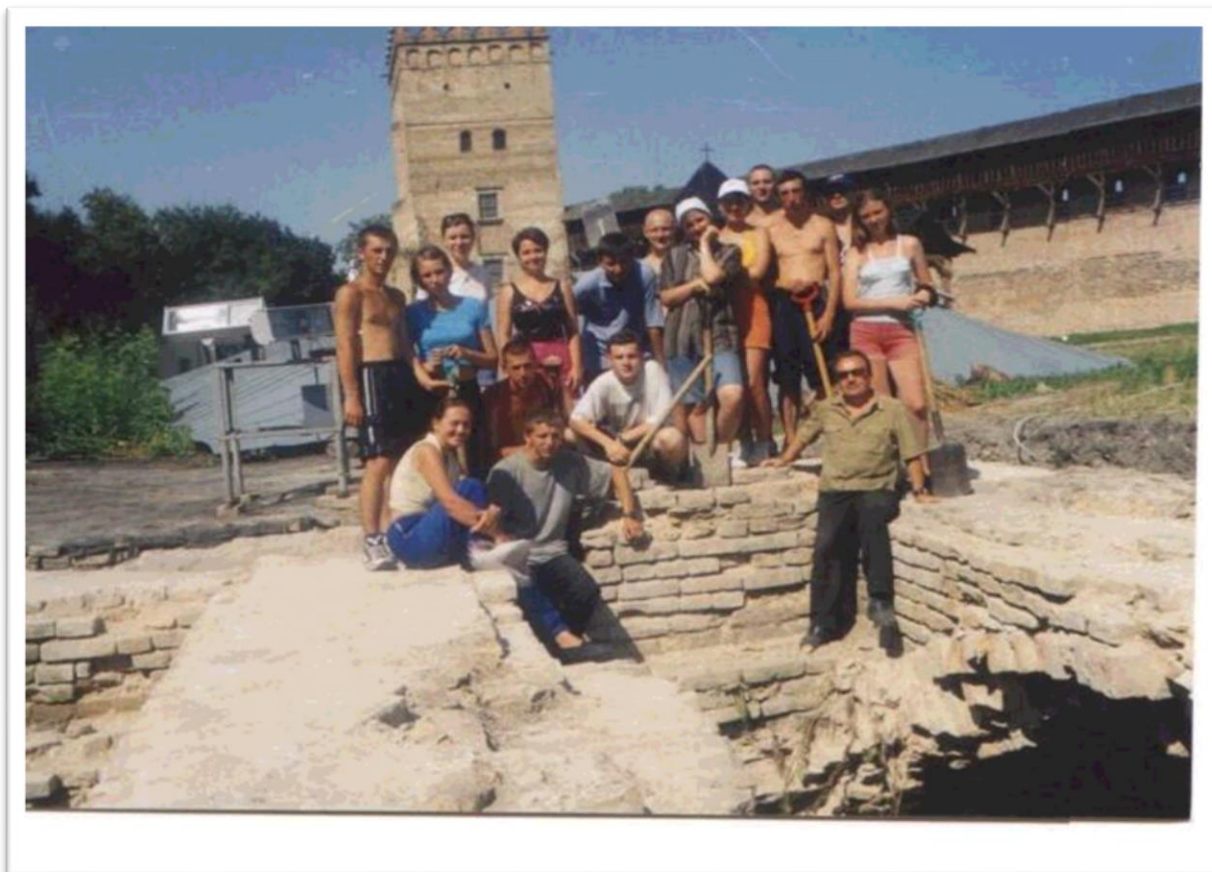
З вересня 2015 року я відмовився від подачі заяви для участі в конкурсі на заміщення вакантної посади завідувача кафедри археології, якою незмінно керував з лютого 1994 року, тобто понад 21 рік. Перейшовши на чисто викладацьку роботу, я розробив нові спецкурси, які читаю студентам поруч з нормативним курсом „Археологія”. Це „Методика польової археології”, в якій використав і приклади з свого багаторічного досвіду дослідження археологічних пам'яток та „Археологічні джерела етногенезу слов'ян” з залученням численних артефактів за територією Волині. Для полегшення засвоєння студентами матеріалу, розробив і опублікував методичні рекомендації. В цей період в різних виданнях з'явилися мої статті з проблем археології і середньовічної історії України та Волині, а також біблійної археології.

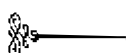
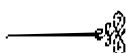
Низку наукових статей (одноосібно або у співавторстві з дочкою Зоряною) я присвятив історії становлення та діяльності Музею археології нашого університету. А музей я вважаю своїм дітищем, адже, створений ще в далекому 1977 році за моєю ініціативою, він постійно знаходився в центрі моєї уваги. Зрозуміло, що відповідальною за нього є і його завідувачка Зоряна. Музей археології став невід'ємною частиною моєї діяльності як археолога, і хочеться, щоб він функціонував, щоб, боронь Боже, його не закрили. А такі спроби, на жаль, уже були.

Попри велику роботу, проведену попередніми дослідниками, досі існує ще чимало проблем археології Волині, які потребують вирішення. Але, як це зробити? Я не пророк і не знахар, а вчений, котрому для вирішення будь-якого питання потрібна фактична база. Однак забезпечити її складно: дає про себе знати відсутність належного фінансового забезпечення, нестача зацікавлених фахівців і таке інше. Наша наука нелегка: тут і розкопки, і великі колекції артефактів, і складна лабораторна робота та й багато ще чого. Колись я все встигав, але зараз сили вже не ті, а помічників обмаль і доводиться непродуктивно тратити дорогоцінний час на дрібниці. Помічників, на жаль, мало, а хочеться, щоб в археології було якомога більше прихильників, бодай аматорів, її любителів. Хотілося б, щоб при самому слові „археологія” в її прихильників завмирало серце, як це було зі мною, коли, ставши студентом Ужгородського держуніверситету, я побачив у розкладі занять історичного факультету предмет „археологія”. Дуже хотілося б, але...

М. Кучинко на розкопках у Луцькому замку (стоїть перший праворуч).

Мабуть, не треба нікого переконувати в тому, що робота археолога нелегка. Скільки тонн землі доводиться перекопати в пошуках цікавого! Перекопати бережно і ретельно, так, щоб нічого не пропустити. Але це ще не все. За багато років практичної діяльності я переконався, що археологові необхідні такі якості як працелюбність, методичність і пунктуальність. Бувають часи озаріння і тоді працюється з натхненням, але в дев'яноста дев'яти випадках із ста успіх приходить лише в результаті рутинної праці, ретельної перевірки отриманих в ході розкопок матеріалів,

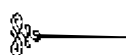
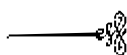

копіткого складання мозаїки для відтворення загальної картини. Ця робота потребує не лише знань, а й терпіння. В умовах, за яких нам доводиться працювати, дуже швидко з'ясовується хто є хто і тому з археології, як право, відсіваються люди випадкові, а залишаються в основному одержимі. Люди, які без археології не мислять свого життя. Що й казати, важка праця археолога, зате ж яка то радість, яке велике свято для душі та серця, коли твої руки першими торкаються речей, що пролежали в землі багато століть! Ось у чому суть і неповторність професії археолога. Але в нашій професії, як і в будь-якій іншій, є немало як халтурників, так і майстрів високого класу. І справа тут не лише в практиці, не лише в кількості пам'яток, на яких довелося працювати, а й у добросовісності і працелюбності дослідника та його природних здібностях. Тим-то, коли випадкові люди переконуються, що археологія – це не пошуки скарбів, а серйозна і важка праця, вони розчаровуються в ній.

Міжкафедральна зустріч на 70-річчя історичного факультету
Професори В.Баран, Я.Шабала, М.Кучинко

А загалом-то археологів в Україні мало. Відомий дослідник давнини професор Леонід Залізняк, який працює в Інституті археології НАН України і водночас читає лекції в Києво-Могилянській академії, підрахував, що в нас нараховується 200 діючих професійних археологів на всю державу. Якщо ще додати 100 археологів без наукових ступенів, то і так їх є всього лише 300. Зрозуміло, що більшість з них працює і мешкає в Києві, де зосереджені наукові центри. А ось в областях ситуація гірша. Так, на Волині є лише 1 доктор і 2 кандидати наук за шифром 07.00.04 – археологія. Це щодо діючих, тобто працюючих археологів. Чи багато зможуть зробити три людини на великій території області? Отож, не дивно, що активно „працюють” „чорні археологи”. Говорячи про шкоду, яку вони завдають археології, професор Л. Залізняк справедливо сказав, що „немає чорних археологів, є злочинці, які намагаються підвести під свої дії хоч якусь

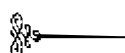
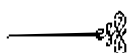
ідеологію”. На жаль, є вони і на Волині і складається враження, що викоринити їх неможливо. Та і як їх викориниш, коли влада на місцях на них не звертає жодної уваги, тобто діють вони безкарно. Зрештою, я про це вже писав в обласних газетах і виступав по радіо, на телебаченні та й на наукових краєзнавчих конференціях.

М. Кучинко серед учасників краєзнавчої конференції у Любомлі. 2017 р.

Але все марно, бо тут превалує економічний інтерес. Знайдені речі – це антикваріат. А антикварні речі в ціні не падають, отже, добувати їх вигідно. Біда лише в тому, що вигода „чорних археологів” – це втрата для науки. А побороти цю біду можна лише збільшивши асигнування на археологічні дослідження, які відкривають нам наше славне минуле. Переконаний також, що без цього не можна виховати патріотів, які так потрібні особливо тепер, в умовах гібридної війни, розв’язаної Росією проти України і намагання ворога привласнити нашу історію.

Ось і надходить кінець спогадам, про місце археології в моєму житті. Я щасливий, що мав змогу займатися улюбленою справою, пов’язаною передусім з археологічними розкопками. Я щасливий, що ось уже впродовж 47 років читаю лекції з проблем археології в студентських аудиторіях, удосконалюю методику польових археологічних досліджень, наукову експозицію Музею археології нашого університету, який створив. Я щасливий, що зміг підготувати фахівців археологів і музеєзнавців, які нині працюють в нашому університеті та в інших вишах. Я щасливий, що зміг проводити освітню роботу і пропаганду охорони пам’яток вітчизняної археології в засобах масової інформації. Мені приємно, що про мої археологічні відкриття писали як волинські так і загальноукраїнські газети.

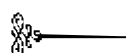
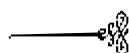

На історико-краєзнавчій практиці у Кам'янці-Подільському, біля пам'ятника папі Павлу Іоану II. 2009 р.

3 липня 2018 р. Зустріч випускників історичного факультету Луцького державного педагогічного інституту через 40 років. З нами викладачі : Кудь Вадим Олексійович (декан у наші студеньські роки), Кучинко Михайло Михайлович та Бондаренко Геннадій Васильович. Випускники згадують: Ми, ніби, перемістились у часі - навколо обличчя людей, з якими спілкувались тоді, коли все життя було попереду.

Проте не варто думати, що крім викладацької та наукової роботи, я нічим не був зайнятий. З важливіших обов'язків, які доводилось виконувати – це участь у роботі двох спецрад, а саме: спеціалізованій вченій раді К 32.051.03 Східноєвропейського національного університету імені Лесі українки та Спеціалізованої вченої ради Д 35.222.07 Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України (м. Львів). Впродовж ряду років був офіційним опонентом при захисті десяти кандидатських і чотирьох докторських дисертацій. Двічі був головою ДЕК у вишах Кам'янець-Подільського та Івано-Франківська.

Праця моя не залишилась непоміченою. Мені було присвоєно звання „Відмінник освіти України”, я нагороджений медаллю „Заслужений професор ВДУ”, „Золотим значком СНУ імені Лесі Українки” та численними грамотами. Нарешті я став лауреатом премії імені Олександра Цинкаловського за вагомий вклад у дослідження археологічних пам'яток Волинської землі.

Лауреат премії імені О. Цинкаловського М.Кучинко виступає на краєзнавчій конференції присвяченій О. Цинкаловському у Володимирі- Волинському. 2008 р.

За краєзнавчу роботу відзначений Національною спілкою краєзнавців званням „Почесний краєзнавець України ” із врученням нагрудного знака.

Р. Маньковська – заступник голови правління НСКУ вручає М. Кучинку документи на звання «Почесний краєзнавець України». 2014 р.

Завершуючи свої спогади, хотів би наголосити, що професія археолога пов'язана з напруженою працею і вимагає від людини суворої і тривалої школи. Однак, якщо археолог любить свою науку, якщо він знаходить радість у творчих пошуках, якщо його праця рухає вперед пізнання минулого і служить своєму народу, він уже цілком нагороджений усвідомленням своїх зусиль і плідних результатів.

Фото працівників історичного факультету. 2014 р.
Професор М. Кучинко у першому ряду перший зліва

